

Gradički odgoj i obrazovanje

Poticanje građana, naročito mladih ljudi, da se aktivno uključe u društveni i politički život je politički prioritet kojem odnedavno raste važnost i na nacionalnoj i na europskoj razini. Tako su, primjerice, društvene i građanske kompetencije ubrojene među osam ključnih kompetencija za cjeloživotno učenje na način na koji su ih utvrdili Vijeće i Europski parlament 2006. godine. Promicanje aktivnog građanstva postalo je također jednim od glavnih ciljeva odgojno-obrazovnih sustava diljem Europe, kako i stoji u Strateškom okviru za europsku suradnju u području obrazovanja i stručnog usavršavanja (ET 2020).

Gradički odgoj i obrazovanje se odnosi na one aspekte obrazovanja na školskoj razini koji učenike pripremaju da postanu aktivni građani tako što se osigurava da steknu potrebna znanja, vještine i stavove kojima mogu pridonijeti razvoju i dobrobiti društva u kojem žive. Definicija ne obuhvaća samo poučavanje i učenje u učionici već i praktična iskustva koja se stječu kroz školski život i aktivnosti u zajednici.

Posljednjih godina gradički odgoj i obrazovanje je očigledno dobilo na važnosti u nacionalnim kurikulumima diljem Europe. Zaista, sve države u svojim sl užbenim dokumentima naglašavaju važnost stjecanja društvenih i građanskih kompetencija, a to se odnosi na sve školske razine. Ipak, način na koji se provodi gradički odgoj i obrazovanje, razlikuje se od države do države.

Gradičkim se odgojem i obrazovanjem učenici pripremaju za oživotvorene navedenih ustavnih odredbi. Sustavno uče o tome što je vlast, koja je uloga vlasti, koja su prava i odgovornosti građana u demokraciji, na koji ih način i pod kojim uvjetima mogu koristiti. Takvim učenjem potrebno je osposobiti učenika za aktivnoga i odgovornoga građanina koji sudjeluje u razvoju demokratske gradičanske kulture ili etosa svoje škole, mjesta, države, Europe i svijeta, odnosno za nositelja vlasti jer je ustavna demokracija takav model vlasti u kojoj su građani politički subjekti, a to znači – nositelji vlasti. Kako bi se u učenika potaknula spremnost za aktivno i odgovorno sudjelovanje od razredne, preko lokalne i nacionalne, do europske i međunarodne zajednice, oni u školi trebaju: stjecati znanje o svojim pravima, odgovornostima, mogudnostima i načinima djelovanja u zajednici; o načelima djelovanja demokratske vlasti i načelima pravne države, o mehanizmima zaštite ljudskih prava od lokalne do nacionalne, europske i međunarodne razine, razvijati vještine uočavanja problema u zajednici i njihova miroljubivog rješavanja, u suradnji s drugima jačati motivaciju za primjenom stečenog znanja i vještina u svakodnevnom životu.

Nastava Gradičkog odgoja i obrazovanja mora biti usmjerenata na učenike kao članove razredne i školske zajednice. U skladu s tim, preporučuju se metode zajedničkog istraživanja nekog problema, traženja rješenja, pripreme izvještaja i prezentiranja; simuliranja (primjerice,

rada pojedinih ograna vlasti i načina na koje oni donose odluke); igranja odgovarajućih uloga; rasprave i debate u sklopu kojih se vježba asertivnost, aktivno slušanje, argumentiranje, pregovaranje i zagovaranje, izvođenje zaključaka, dolazak do konsenzusa itd.

Gradanski odgoj i obrazovanje – dimenzije:

Sadržaji gradanskog odgoja i obrazovanja razrađuju se u 6 međusobno višestruko povezanih dimenzija: politička pismenost, ljudsko-pravna dimenzija, društvena, interkulturna dimenzija, ekološka dimenzija, ekonomska (gospodarska) dimenzija.

- a) POLITIČKA DIMENZIJA : razvoj aktivnog i odgovornog građanstva, demokratsko upravljanje razredom, istraživanje i rješavanje problema razredne, školske i lokalne zajednica , modeli demokracije, razumijevanje pojma vlasti, demokratsko upravljanje državom
- b) LJUDSKOPRAVNA DIMENZIJA: razumijevanje i osvještavanje dostojanstva osobe, ljudska prava i slobode u sklopu razreda, poticanje ravnopravnosti bez obzira na dob, spol, etničke i druge razlike , suzbijanje društvene isključenosti i demokracije, odgoj i obrazovanje o ljudskim pravima, za ljudska prava, poučavanje o tome kako štititi prava, rodna ravnopravnost
- c) DRUŠTVENA DIMENZIJA: društvenost i pripadanje dr. grupama, komunikacijske kompetencije, načela i oblici grupnog rada: timski rad, procesni rad, volonterski rad..., rad na sukobima (razvijati smisao za javno djelovanje, poznavati funkciju demokratskih sistema, procedura donošenja odluka), razvijati alternativna rješenja kao i njihovo plasiranje kao političkih zahtjeva
- d) (INTER)KULTURALNA DIMENZIJA: razvoj zavičajnog, osobnog i manjinskih identiteta, interkulturna osjetljivost i dijalog, osvještavanje i uklanjanje stereotipa i predrasuda, razvoj osobnih, zavičajnih i dom. identiteta (viši razredi). Ciljevi: pružiti svim učenicima kult.znanja, vještine i stavove koji ih osposobljavaju da doprinose poštivanju, razumijevanju i solidarnosti među pojedincima, etničkim, socijalnim i kulturnim grupama i nacijama.
- e) EKOLOŠKA DIMENZIJA: odnos održivog razvoja i zajednice, racionalno i odgovorno korištenje prirodnih resursa, odgovornost građana za razvoj, ustavne odredbe o pravu na zdravi okoliš, održivi razvoj RH i uloga građana u održivom razvoju
- f) EKONOMSKA (GOSPODARSKA) DIMENZIJA: odgovorno gospodarstvo/ekonomija, razvijanje poduzetnosti, razumijevanje proizvodnih odnosa, pravo na učenje za konkurentnost, zaštita potrošača

Izvedbeni školski program međupredmetnih i interdisciplinarnih sadržaja GOO-a integrira se:

- u nastavni plan i program,
- u školski kurikulum na načelu racionalizacije, integracije i korelacije

Plan integriranja Programa međupredmetnih i interdisciplinarnih sadržaja (ishoda) GOO-a u postojeće predmete i izvanučioničke aktivnosti od 1. – 4. razreda osnovne škole:

1. **Međupredmetno – (15 sati)** u sklopu svih predmeta: Hrvatski jezik, Likovna kultura, Glazbena kultura, strani jezici, Matematika, Priroda i društvo, Tjelesna i zdravstvena kultura, Vjerouau, programi stručnih suradnika.

Navedeni broj sati ne znači povedanje broja sati, nego integriranje i koreliranje sadržaja s ciljem istodobnog razvijanja i predmetne i građanske kompetencije.

2. **Sat razrednika – (10 sati)** navedeni broj sati uključuje teme predviđene planom sata razrednika i Zakonom o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (NN, br. 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 5/12, 16/12, 86/12, 126/12, 94/13) – izbori za predsjednika razreda i Vijeće učenika, donošenje razrednih pravila, komunikacijske vještine te razumijevanje razreda i škole kao zajednice učenika i nastavnika uređene na načelima poštovanja dostojanstva svake osobe i zajedničkog rada na dobrobit svih.

3. **Izvanučioničke aktivnosti (10 sati)** – ostvaruju se suradnjom škole i lokalnezajednice. U njih trebaju biti uključeni svi učenici prema njihovim interesima i mogućnostima škole. Oblici uključivanja mogu biti različiti: na razini cijele škole, pojedinog razreda ili skupine učenika. Obuhvadaju istraživačke aktivnosti (npr. projekt građanin, zaštita potrošača), volonterske aktivnosti (npr. pomod starijim mještanima, osobama s posebnim potrebama, djeci koja žive u siromaštvu), organizacijske aktivnosti (npr. obilježavanje posebnih tematskih dana), proizvodno-inovativne aktivnosti (npr. zaštita okoliša, rad u školskoj zadruzi i/ili zajednici tehničke kulture) i druge projekte i aktivnosti.

Plan integriranja Programa međupredmetnih i interdisciplinarnih sadržaja Građanskog odgoja i obrazovanja u postojede predmete i izvanučioničke aktivnosti od 5. – 8. razreda osnovne škole:

1. **Međupredmetno – (20 sati)** u sklopu svih predmeta: Hrvatski jezik, stranijezik, Matematika, Informatika, Tehnička kultura, Priroda, Biologija, Kemija, Fizika, Povijest, Geografija, Vjerouau, Likovna kultura, Glazbena kultura, Tjelesna i zdravstvena kultura, programi stručnih suradnika. Navedeni broj sati ne znači povedanje broja sati, nego integriranje i koreliranje sadržaja s ciljem istodobnog razvijanja i predmetne i građanske kompetencije.

2. **Sat razrednika – (5 sati)** navedeni broj sati uključuje teme predviđene planom sata razrednika i Zakonom o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (NN, br. 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 5/12, 16/12, 86/12, 126/12, 94/13) – izbori za predsjednika razreda i Vijeće učenika, donošenje razrednih pravila, komunikacijske vještine, razumijevanje razreda i škole kao zajednice učenika i nastavnika uređene na načelima poštovanja dostojanstva svake osobe i zajedničkog rada na dobrobit svih.

3. Izvanučioničke aktivnosti - (10 sati) ostvaruju se suradnjom škole i lokalne zajednice. U njih trebaju biti uključeni svi učenici prema njihovim interesima i mogućnostima škole. Oblici uključivanja mogu biti različiti: na razini cijele škole, pojedinog razreda ili skupine učenika. Obuhvadaju istraživačke aktivnosti (npr. projekt građanin, zaštita potrošača), volonterske aktivnosti (npr. pomoć starijim mještanima, osobama s posebnim potrebama, djeci koja žive u siromaštvu), organizacijske aktivnosti (npr. obilježavanje posebnih tematskih dana), proizvodno-inovativne aktivnosti (npr. zaštita okoliša, rad u školskoj zadruzi i/ili zajednici tehničke kulture) i druge srodne projekte i aktivnosti.(10 sati)

Gradanski odgoj i obrazovanje uvodi se na način obvezne međupredmetne provedbe kako bi se u odgoju i obrazovanju pridonijelo punom razvoju građanske kompetencije učenika. Pri tome se polazi od činjenice da su svi predmeti izravno povezani općim pravom na odgoj i obrazovanje ili nekim posebnim pravom koje se jamči svakom djetetu, u svakome od njih se traži razvoj određenih vještina i vrijednosti koje više ili manje pridonose ostvarivanju Građanskog odgoja i obrazovanja.

Navedeni broj sati ne znači povećanje broja sati, nego integriranje i koreliranje sadržaja s ciljem istodobnog razvijanja i predmetne i građanske kompetencije.

Sat razrednika – navedeni broj sati uključuje teme predviđene planom sata razrednika i Zakonom o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi .

Povezanost Građanskog odgoja i obrazovanja sa satovima razrednika moguće je uz pomoć sadržaja i aktivnosti kao što su: demokratsko donošenje razrednih pravila i njihovo pridržavanje; priprema učenika za kandidaturu i sudjelovanje u radu Vijeća učenika, izbor predsjednika/ce razreda i izbor predstavnika/ce za Vijeće učenika; informiranje svih učenika u razredu o radu Vijeća učenika; razvoj komunikacijskih vještina učenika, upravljanje emocijama (prepoznavanje i primjerno iskazivanje) i upravljanja sukobom (nenasilno rješavanje sukoba); upoznavanje učenika s propisima kojima se uređuju odnosi i obveze u školi (npr. Pravilnik o ocjenjivanju); obilježavanje posebnih dana u školi ili lokalnoj zajednici; provedba istraživačkih projekata učenika i volontiranje u lokalnoj zajednici.

Izvanučioničke aktivnosti - ostvaruju se suradnjom škole i lokalne zajednice. U njih trebaju biti uključeni svi učenici prema njihovim interesima i mogućnostima škole. Oblici uključivanja mogu biti različiti: na razini cijele škole, pojedinog razreda ili skupine učenika. Obuhvaćaju *istraživačke aktivnosti* (npr. projekt građanin, zaštita potrošača), *volunteerske aktivnosti* (npr. pomoć starijim mještanima, osobama s posebnim potrebama, djeci koja žive u siromaštvu), *organizacijske aktivnosti* (npr. obilježavanje posebnih tematskih dana), *proizvodno-inovativne aktivnosti* (npr. zaštita okoliša, rad u školskoj zadruzi i/ili zajednici tehničke kulture) i druge srodne projekte i aktivnosti (10 sati)

Jadranka Perković-Sušanj, pedagoginja